חפצי המתכת מבית הקברות במתחם בית החולים הצרפתי, יפו

כמיל סארי

בחפירה התגלו 14 חפצי מתכת: תכשיטים וחפצי יומיום. חלק מהחפצים התגלה בקברים, וחלקם במתקנים שנחפרו באתר (ר׳ דיין, לוי וסמאורה־כהן, כרך זה).

תכשיטים

במערות הקבורה מהתקופה הפרסית נחשפו שלושה צמידים מברונזה, שניים מהם שלמים. צמיד מס׳ 1 (T5; 48 מ״מ קוטר, 2 מ״מ עובי הדופן; איור 1:1) וצמיד מס׳ 2 (T2; 58 מ״מ, 6 מ״מ רוחב, 3 מ״מ עובי הדופן; איור 1:2) דומים זה לזה. לשניהם חתך מלבני, רחב ושטוח, וריקוע. צמידים דומים להם נמצאו בחפירות בתל נהריה (סארי 2012: 228, איור ז.136) ובחולות יבנה (גורזלזני, ברקן ויחיא 2010: 37, איור 2:10). שברים של צמיד נוסף (לא צולם) נמצאו במערת הקבורה T5, לא הרחק מצמיד מס׳ 1. על פי השברים, נראה שצמיד זה עבה יותר וכנראה אף גדול יותר מצמיד מס׳ 1.

חפצי יומיום

נמצאו שתי טבעות, מרית אחת וחמישה מסמרים.

טבעות (איור 1:3, 4).— טבעת מס׳ 3 עשויה מברונזה, והיא רחבה מאוד. לאורכה חריץ שעיטר אותה. הטבעת נמצאה במתקן F21, שתוארך לתקופה העבאסית. להערכתי, הטבעת שימשה לקשירת מגילה קטנה, מכתב אישי או מסמך קטן, אך אין לה מקבילות. טבעת מס׳ 4 עשויה מברזל, והיא נמצאה בתוך מערת קבורה T5 מהתקופה הפרסית, לצד צמיד מס׳ 1 (ר׳ לעיל); נראה ששימשה לקשירה או לחיבור של חפץ נוסף. טבעות דומות נמצאו בתל מיכל (סארי 2012: 231, איור ז.154).

מסמרים (איור 1:5).— נמצאו חמישה מסמרים: שניים מברונזה, במערת קבורה T5 מהתקופה הפרסית; ושלושה מברזל, במילויים. במערת הקבורה נמצאו מסמר אחד שלם (120 מ״מ אורך, 6 מ״מ עובי הדופן; איור 1:5), שחתכו מרובע וראשו עגול, וראש מסמר (18 מ״מ קוטר, 3 מ״מ עובי הדופן; לא צולם). בתוך מתקן F29 נמצא מסמר שחתכו מרובע והשתמר ממנו רק הגוף (110 מ״מ אורך, 12 מ״מ רוחב; לא צולם). על פי תיארוך המתקן, המסמר שייך לתקופה הביזנטית. במילוי של חדר המבוא למערת קבורה T39 נמצא מסמר שחתכו וראשו מרובעים (90 מ״מ אורך, 15 מ״מ רוחב; לא צולם); המסמר מכוסה בשכבת בליה. בתוך מילוי במערת קבורה T18 נמצא מסמר נוסף, שחתכו מרובע וראשו עגול (85 מ״מ אורך, 12 מ״מ רוחב); אף הוא נמצא מכוסה בבליה. מסמרי הברונזה שנמצאו בקברים שימשו לחיבור חפץ גדול, אולי ארון קבורה מעץ שלא השתמר; הכיפוף במסמר מס׳ 5 מלמד על עובי העץ.

איור 1. חפצי המתכת.

מס׳	הפריט	לוקוס	סל	מיקום
1	צמיד	130	1308	T5
2	צמיד	145	1407/1	T2
3	טבעת	300	300/2	F21
4	טבעת	145	1407/2	T5
5	מסמר	145	1407	T5
6	מרית	120	1202	T3

מרית (איור 1:6). למרית הברונזה (140 מ״מ אורך, 4 מ״מ עובי מרבי של הדופן) גוף ארוך וחלק, וחתך עגול; היא מעובה בשתי הקצוות מעט יותר מאשר במרכזה. המרית נמצאה במערת קבורה T3 מהתקופה הפרסית, ומקבילות לה נמצאו בנהריה (סארי 2012:130, איור 139), בעתלית (Johns 1936:47), באשדוד (פורת 1974:43–56, לוח 3:15) ובתל מיכל (Muhly and Muhly 1989:290, No. 295 Pl. 25.14:291). בעתלית ובתל מיכל הממצא מתוארך למאה הה׳ לפסה״נ, ובאשדוד הוא מתוארך למאות הו׳–הד׳ לפסה״נ.

את המרית, ששימשה כלי כחל, אי אפשר לתארך רק על סמך צורתה החיצונית, משום שזו לא השתנתה לאורך זמן. כלים דומים למרית מיפו נמצאו בתוך קברים באתר Amathus שבקפריסין, והם תוארכו שם למאות הו׳–הד׳ לפסה״נ (Karageorghis, Picard and Tytgat 1992). קבוצה דומה של כלים מירדן תוארכה אף היא למאות הו׳–הד׳ לפסה״נ (Hadidi 1987:110).

שונות

בחפצי המתכת נמצאו גם שברים של כלים ושל חפצים שלא היה אפשר לזהותם או לקבוע את מהות השימוש בהם — חלקם לא־אינדיקטיביים וחלקם השתמרו גרוע. בקבוצה זו חפץ ממערת קבורה T4 מהתקופה הפרסית. הוא עגול, חתכו מלבני (26 מ״מ קוטר, 4 מ״מ עובי הדופן; לא צולם), והוא דומה לטבעת אצבע שאינה מעוטרת. בשל ממדיו הקטנים של החפץ, אפשר שזהו עגיל או טבעת קטנה. חפץ אחר (לא צולם), כנראה מברונזה, נמצא במילוי בתחתית מערת קבורה T8, המתוארכת אף היא לתקופה הפרסית. חתכו של הכלי עגול, וסביר להניח שזהו חלק ממרית.

סיכום

רוב חפצי המתכת שנחשפו במתחם בית החולים הצרפתי ביפו אופייניים לתקופה הפרסית; חלקם תוארכו לתקופה הביזנטית. חפצים כמו כלי הכחל והמסמרים שימשו לאורך תקופה ארוכה, ועל כן תיארוכם מתבסס על הממצא הקרמי שנחשף סמוך להם.

הפניות

גורזלזני א׳, ברקן ד׳ ויחיא ל׳ 2010. אתר מן התקופה הפרסית, ההלניסטית והאסלאמית הקדומה בחולות יבנה. **עתיקות** 62:*21—*46.

דיין א׳, לוי י׳ וסמאורה־כהן ג׳, כרך זה. בית קברות מהתקופה הפרסית ושרידים מהתקופות הרומית המאוחרת, הביזנטית, העבאסית והצלבנית במתחם בית החולים הצרפתי, יפו.

פורת י׳ 1974. מצודה מהתקופה הפרסית בחוף אשדוד. **עתיקות** ז:43—55.

סארי כ׳ 2012. **תעשיית המתכת בארץ ישראל בתקופה הפרסית: מחקר ארכיאומטלורגי ומטלוגיאוגרפי של חפצי המתכת.** עבודת דוקטור, אוניברסיטת חיפה. חיפה.

Hadidi A. 1987. An Ammonite Tomb at Amman. *Levant* 19:101–120.

Johns C.N. 1936. Excavations at Pilgrims’ Castle, ‘Atlīt (1932–3): Stables at the South-West of the Suburb. *QDAP* 5:31–60.

Karageorghis V., Picard O. and Tytgat C. 1992. *La nécropole D’Amathonte, tombes 113–367* VII: *Bijoux, armes, verre, astragales et coquillages, squelettes* (Études chypriotes 14). Nicosia.

Muhly J.D. and Muhly P. 1989. Metal Artifacts. In Z. Herzog, G. Rapp Jr. and O. Negbi eds. *Excavations at Tel Michal, Israel* (Tel Aviv University Institute of Archaeology Monograph Series 8). Minneapolis–Tel Aviv. Pp. 267–295.

THE METAL OBJECTS FROM THE CEMETERY AT THE FRENCH HOSPITAL COMPOUND, YAFO (JAFFA)

KAMIL SARI

(PP. 41*–43*)

The excavation yielded 14 metal artifacts, some of which are pieces of jewelry and some, domestic items (Fig. 1). Some of the items were found in tombs, while others were retrieved from installations excavated at the site (see Dayan, Levy and Samora-Cohen, this volume).

Three bronze bracelets, two of which are intact (Fig. 1:1, 2), were found within Persian-period burial caves. Among the domestic items are two rings, five nails and a spatula. Ring No. 3 dates from the Abbasid period; it is made of bronze and was probably used to hold a scroll. Ring No. 4 was found in Persian-period T5, together with bracelet No. 2; it is made of iron and was probably used to fix another item. Five nails were found (Fig. 1:5): two bronze nails were found in Persian-period T5, and three iron nails were found in fills. The bronze nails from the burials were used in a large object, possibly a wooden coffin that was not preserved. The bronze spatula (Fig. 1:6) was recovered from Persian-period T3; it is a cosmetic tool, whose form did not change throughout the ages and therefore, cannot be dated.

CAPTIONS TO ILLUSTRATIONS

Fig. 1. Metal objects.